

PROGRAM RAZVOJA EKO TURIZMA U ŽUMBERKU

Predloženi program akceptira stanje i ima za cilj utjecati na pozitivne promjene u sferi izrazite depopulacije Žumberačkog područja.

Okoliš - stanje i odnos prema okolišu

Stanje očuvanosti okoliša nije moguće jednostavno odrediti. Radi se o relativno uščuvanom prirodnom ambijentu, pa zato pojedinačna narušavanja prirodnog sklada posebno upadaju u oči. Osnivanjem javne ustanove Park prirode Žumberak omogućilo se sustavno očuvanje uz kontinuirani nadzor i stručno usmjeravanje postojećih i budućih djelatnosti, što će sigurno unaprijediti ovo područje u odnosu na nekadašnji način gospodarenja prostorom. U tom nastojanju imat će pozitivnu potporu i suradnju planinarskih, ekoloških društava, brojnih drugih udruga i institucija pa i pojedinaca, zaljubljenika u prirodu i žumberački kraj.

Regionalne i prostorne značajke

Uz već navedene značajke ovog prostora treba istaknuti, da se radi o pograničnom području, da je dijelom više lokalnih samoupravnih zajednica (općina i gradova) i dviju županija Karlovačke i Zagrebačke. Iz prakse je znano da je to otežavajuća okolnost, pa zato treba prihvatiti i odrediti Park prirode kao poveznicu interesa i potencijala, a turističku razvojnu inicijativu kao operativni mehanizam razvoja u zajedničkom interesu. Ovaj model nema istovjetnog uzora kod nas, no to mu nije nedostatak nego prednost, jer su se dosadašnji modeli uglavnom pokazali kao nedovoljno djelotvorni.

Postojeća infrastruktura

Ranije spomenuta administrativno-politička podijeljenost Žumberačkog gorja utjecala je na nejednolik razvoj infrastrukture. U cjelini gledano infrastrukturni sadržaji ne zadovoljavaju ambicije i želje, ali se sustavno poboljšavaju. Ograničavajući faktor su materijalne mogućnosti lokalnih zajednica i disperzija malih naselja sa sve manjim brojem stanovnika.

Identitet i prepoznatljivost prostora

Reljef, vegetacija, hidrografija i nadmorske visine čine ovaj prostor vrlo zanimljivim, slikovitim i privlačnim. Dodamo li tomu bogatu povijest od predrimskog razdoblja do najnovijih zbivanja, kulturološke specifičnosti kraja i stanovništva, možemo zaključiti kako se radi o izvanrednom kapitalu, koji se danas u svijetu naročito cijeni. Zbog toga je vrlo nužno pažljivo i osmišljeno djelovati.

Svemu navedenom treba dodati da se radi o specifičnom prirodnom i društvenom ambijentu koji se nalazi nadomak milionske aglomeracije uz raskrižje magistralnih putova i tokova turističkog kretanja iz srednje i sjeverne Europe prema Jadranu i sve intenzivnijeg prometa u smjeru zapad - istok. Zbog toga se stvaraju pogodnosti ponude koja nije definirana i plasirana na tržište i potražnje koja je prisutna i atakira na ovo područje, jer je zanimljivo, pa postoji opasnost da dođe do uništavanja najvrednijih resursa (pejzaža, prirodnog pokrova, povijesnih i kulturnih vrijednosti i u konačnici socijalnog bića).

Društveni i kulturni prostor

Društvena struktura i značajke stanovništva

Društvena struktura i osobine stanovništva rezultat su povijesnih migracijskih kretanja, asimilacijskih procesa i aktualnih povijesnih i gospodarskih zbivanja.

Prirodne specifičnosti (reljef, nadmorska visina) i prometna izoliranost u prošlosti su stvorili posebne društvene odnose. Stanovništvo se moralo orijentirati na onaj način života i gospodarenja koji će osigurati egzistenciju (stočarstvo, ratarstvo, specifični obrti) neuzavisno od udaljenih i često nedostižnih okolnih područja.

Emigracija zbog nezadovoljavajućih uvjeta života, iz ovih krajeva imala je u različitim vremenima različite ciljeve, prekomorska putovanja (SAD, Kanada), odlazak u razvijene zemlje Europe (Njemačka i dr.), gdje je bilo moguće školovanje i zaposlenje (Zagreb, Karlovac i u susjednu Sloveniju).

Danas je osnovna značajka stanovništva Žumberka visoka prosječna starosna dob, višak muškaraca i rapidno smanjivanja broja školske djece.

Kao specifičnost treba istaknuti periodičnu naseljenost. Naime u području Žumberačkog gorja ima oko 500 kuća za odmor (vikendica), koje 'žive' uglavnom u dane vikenda, tako da tada u njima ima više stanovnika nego što ima ukupno stalnog stanovništva, dodamo li tome obiteljske vikend posjete, možemo govoriti o specifičnoj povremenoj naseljenosti ovog kraja, koja nadmašuje stvarno stalno stanovništvo.

Odnosi među stanovništvom i djelovanje društvene zajednice

Koliko je god broj stanovnika smanjen u odnosu na ranije stanje odnosi su daleko složeniji, jer je razbijena uobičajena obiteljska struktura. U brdsko planinskom djelu pretežno je staro stanovništvo, koje je ovisno od društvene potpore, jer otežano komunicira s mlađim generacijama koje su zbog zaposlenja ili školovanja otišli živjeti u lokalna središta, Zagreb ili u inozemstvo. Postavljenjem socijalnih djelatnosti na tržišni princip (zdravstvo, školstvo i dr.) problemi su uvećani. 'Ne isplati' se za tako malo stanovnika imati gustu mrežu socijalnih i zdravstvenih ustanova, a oni si zbog, starosti, nepokretnosti, zdravlja ili nedostataka sredstava ne mogu dozvoliti zadovoljavanje tih potreba. Zbog postojeće dobne i stručne strukture od postojeće populacije to se ne može očekivati.

Nužno je dakle osmisliti djelatnosti koje će omogućiti revitalizaciju i ostvariti ekonomski obostrano isplativu poslovnu komunikaciju s tržištem. To se može ostvariti specifičnim oblicima turističkog djelovanja (predviđenim u okviru turističke razvojne inicijative) i odgovarajućim komplementarnim aktivnostima (poljoprivreda, obrti, ručni rad i sl.).

Značenje pojedinih društvenih skupina i mogući socijalni problemi

Zbog osobina i strukture društvenih skupina u brdsko-planinskom dijelu Žumberka problemi su prisutni već duže vrijeme i uglavnom su rješavani palijativno. Sada su nužne konkretne aktivnosti primjerene situaciji.

Problem je kompleksan i ne može se riješiti jednostavno. Osim toga društvena se zajednica ne može 'izvući' od neposrednog organizacijskog i financijskog sudjelovanja, ako stvarno ima namjeru potaknuti djelatno rješavanje nagomilanih problema.

Stanje društvene infrastrukture i njihove potrebe

U osnovi se ne može biti zadovoljno stanjem društvene strukture, ali ona odgovara materijalnim mogućnostima i ekstremnom disperziji stanovništva, pa je objektivno, u ovom času, nemoguće učiniti više.

Standard

Društveni i osobni standard stanovnika brdsko-planinskog djela znatno je niži od onoga u područjima koja ga okružuju. Stoga je razumljiv trend raseljavanja. Suprotan efekt može se postići jedino osiguravanjem uvjeta života približnim onima u okruženju.

Povijesna slika kraja

Arheološke iskopine, povijesne zbirke i predanja koje prenose najstariji stanovnici govore o bogatstvu života u žumberačkom kraju. Uostalom, to je dio neiskorištenog bogatstva na kojem se i bazira program razvoja, no to se ne može ostvariti entuzijazmom i volonterskim radom. Nužna su i opravdana ulaganja. Ovo je naime, segment djelovanja koji se ne može razvijati na poduzetničkoj inicijativi, ona može zaživjeti tek kada se za to ostvare uvjeti.

Prirodna i kulturna baština

Prirodna baština ma koliko bogata bila, a jeste bogata i zanimljiva, sama po sebi nije dovoljna, pogotovo, ako izumire populacija koja ju može održavati. Osmišljenim djelovanjem koje mora biti popraćeno materijalnim suportom ona mora biti sačuvana i unapređena kako bi mogla biti osnova razvitka.

Javna ustanova Park prirode Žumberačko i Samoborsko gorje dobra je institucionalna osnova za

pokretanje razvoja. Turistička razvojna inicijativa, koju pokreće Park prirode, dobar je program koji će animirati za sudjelovanje brojne pojedince, udruge i institucije, no ako izostane društveni suport u stručnom i materijalnom smislu izostat će i rezultati.

Kulturna je baština podjednako bogata i u sličnoj je opasnosti, da izumre zajedno s populacijom, a pošto je i taj segment potencijala ovog kraja involviran u program turističkog razvoja, perspektivu za očuvanje i razvoj ima, ostvarenje zavisi od razumijevanja i mogućnosti šire zajednice.

Radni prostor

Poljoprivreda

Poljoprivreda je djelatnost kojoj se u Hrvatskoj pridaje velika pažnja, za čije su unapređenje ustanovljene brojne institucije, a to je istovremeno djelatnost koja onima koji ju obavljaju zadaje stalne 'glavobolje'. Ističući poljoprivredu kao važnu i prosperitetnu djelatnost najčešće se zaboravlja riješiti problematiku spone s krajnjim potrošačem. Nesređeno stanje i brojni posrednici u tom području čine poljoprivredu upitnom kao područjem sigurne i kvalitetne egzistencije.

Stoga je razumljivo da su na području Žumberka stanovnici poljoprivrednu djelatnost uglavnom zadržali kao sekundarnu aktivnost, kojom rješavaju osnovne egzistencijalne potrebe kroz osobnu upotrebu ili samo dijelom za tržište odnosno za prodaju na tržnici.

Brdsko-planinski dio zbog starosne strukture stanovništva, udaljenosti od tržišta, usitnjenog posjeda i konfiguracije terena ne može računati na bavljenje suvremenom visoko produktivnom poljoprivredom. Tržište ekološki proizvedenim poljoprivrednim proizvodima, koji su skuplji, nije razvijeno, pa nije racionalno očekivati masovnu orijentaciju na tu djelatnost.

U ovoj situaciji jedino realno rješenje jest u povezivanju poljoprivredne proizvodnje i turizma i to na neposredan način, kako je predviđeno turističkom razvojem inicijativom, i to kao drugi korak. U prvom koraku nužno je osmisliti načine motiviranja i organiziranja dolaska i boravka turista u tom kraju. Kada se to postigne ostvarit će se uvjeti za orijentaciju na poljoprivredu postojeće populacije ili za povratak onih koji su se odselili, odnosno za novo naseljavanje.

Drugim riječima turizam će omogućiti izbjegavanje posrednika u plasmanu poljoprivrednih proizvoda do neposrednih potrošača.

Dopunske djelatnosti

Aktualno gospodarsko stanje prisiljava nas da govorimo, pogotovo u ovim krajevima, o poljoprivredi kao dopunskoj djelatnosti, a ne o drugim djelatnostima koji čine dopunu poljoprivredi.

Ostvare li se nastojanja izražena programom razvoja turizma nužno će biti razvijati razne dopunske djelatnosti od prodaje poljoprivrednih sirovina do izrade i plasmana prerađevina, ali i drugih proizvoda i usluga koji se oslanjaju ili se mogu obavljati uz poljoprivredu.

Poduzetništvo

Sa puno zanosa i do sada se puno govorilo o poduzetništvu, no najčešće su tako istupali oni koji se ne bave poduzetvništvom. Klima i okružje, pozitivno naklonjeno poduzetništvu tek se stvara. Komercijalni uvjeti se približavaju onima koji bi trebali biti , ali normativni suport je još daleko od potrebnog, a dok sudstvo i ostala pravna regulativna ne bude promptno i transparentno djelovalo, nije jednostavno biti poduzetnikom.

Tradicijski i drugi domaći obrti

Postoje samo relikti nekih od tradicijskih obrta, jer niti u tom području tržište i tržišni odnosi nisu regulirani. Danas je problem u ovom kraju pronaći grnčare, kovače ili kolare, a tradicijske ili obrtničke proizvođače tekstilnih, kožnih i drugih predmeta još teže. Revitaliziranje ovih djelatnosti moguće je jedino u sprezi s turizmom ili kada osobni standard populacije poraste ili kada se podigne razina kulturne svijesti i emocionalne povezanosti s tradicijom.

Šumarstvo

Šumarstvo je djelatnost koja se po mišljenju lokalnog stanovništva i preintenzivno odvija u smislu sječe, a ne toliko intenzivno u smislu obnove i održavanja šumskog pokrova. Djelatnosti osnovane na korištenju drveta kao sirovine također su izumrle, ali perspektiva je za obnavljanje, ako bude vezano uz turizam.

Turizam

Turizam je kao i poljoprivredna strateška djelatnost, u proklamacijama, a u praksi turizam je, za razliku od poljoprivrede koja je preinstitucionalizirana, nedovoljno osmišljen i organiziran. Tako da se svodi na ugostiteljstvo, što je ustvari infrastruktura te djelatnosti.

Sljedeći razlog za neadekvatne efekte u turizmu je što svi misle kako se razumiju u to područje, jer su kad - tad bili turisti.

Program koji predviđa nove odnose i metode u turizmu vezan je uz potencijale i potrebe ambijenta i aktualne turističke potražnje dio je prijedloga nacрта Strategija razvoja turizma.

Predviđa četiri zone i načina turističkog djelovanja:

1. 'ekskluzivni turizam', manjeg intenziteta eksploatacije ali viših jediničnih cijena u središtu grada
2. zona intenzivnog cjelogodišnjeg turizma

3. zona kontrolirane i organizirane turističke posjete sa specifičnim sadržajima i programima predviđena u Parku prirode

4. zona je ostalo područje Žumberka i nizinskog dijela gdje se turistička djelatnost organizira povremeno

Razvojna vizija

Žumberak svoju perspektivu vidi u razvoju male privrede i obrta, turizma i ekološke poljoprivrede. Uz postojeće sadržaje iz tog područja potrebno je intenzivno investirati u komunalnu infrastrukturu kao preduvjet za nastavak tih djelatnosti.

Program je optimalno rješenje za revitalizaciju i razvoj poljoprivrede i održivi razvoj ruralnih krajeva kroz turizam posebno prilagođen uvjetima Parka prirode Žumberak.

Predloženi model razvoja turizma primjenjiv je u drugim kontinentalnim krajevima, pa se može smatrati ogleđnim primjerom i početkom stvaranja mreže turističko-poljoprivrednih (ruralnih) destinacija usklađenih sa zahtjevima i interesima aktualne i buduće turističke potražnje u zemlji i inozemstvu.

rezultati programa

* kao što je turizam multifunkcionalan kompleks različitih aktivnosti tako će se i korist odraziti posredno i neposredno na različita područja

* vidljivi efekti bit će u: povećanju priliva financijskih sredstava (gotovine) u ovo područje, zapošljavanju, naseljavanju, obnovi i razvoju socijalnih sadržaja, višoj kvaliteti življenja, većom osobnom i društvenom standardu

* bit će povećane mogućnosti i efekti očuvanja prirodnog i društvenog ambijenta, jer će biti više sredstava i mogućnosti za osnovne djelatnosti Parka prirode

* nisu za zanemariti edukativni i promidžbeni efekti, koji će biti daleko veći nego da se ostane na verbalnoj (i pisanoj) komunikaciji, jer ovdje se radi o očiglednom primjeru, koji osim što educira i promiče određene vrijednosti donosi neposrednu korist korisnicima (odmor, rekreacija, zdravlje)

* možda je najvažniji rezultat u činjenici što će razvoj i efekti (povećana posjeta) biti pod kontinuiranim nadzorom i usmjeravani u interesu održivog razvoja i očuvanja ambijenta

trajanje projekta

* predloženi Program je ustvari model razvojne filozofije, koja pretpostavlja prihvaćanje nekih u svijetu prihvaćenih vrijednosti i načina ponašanja, koja se primjenjuju - od sada pa nadalje

* inicijalna faza - formiranje mehanizma operacionalizacije - trajat će vjerojatno godinu dana, no to je razdoblje inkubiranja prvih projekata (izrada projektne dokumentacije, animiranje na suradnju, pribavljanje sredstava)

* u narednom razdoblju pojedini segmenti programa (povezani dijelovi cjeline) razvijat će se usporedno

* bit svega je, da mora postojati kontinuitet djelovanja, međusobna povezanost interesa i djelovanja svih sudionika, te pozitivna suradnja, a ne konkurentski odnosi, rezultat će biti sinergijsko djelovanje koje će višestruko umnožiti efekte u odnosu na pojedinačne mogućnosti